

NOGET ANDET I STEDET

STEDBASERET LÆSNING SOM LITTERATURPÆDAGOGISK METODE

*Dorte Vang Eggensen, lektor på Læreruddannelsen i Aarhus,
VIA University College*

Præsentation af ph.d. projekt:

Projektet er et interventionsstudie, som består af henholdsvis en teoretisk og en kvalitativ-empirisk del. Først udvikles og beskrives en didaktisk model for litteraturundervisning, kaldet stedbaseret læsning, hvor lærer og elever gør brug af undervisningsaktiviteter på steder i skolens nærområde. Dernæst afprøves den didaktiske model for stedbaseret læsning regelmæssigt og iterativt i en 8. klasse hen over et skoleår i samarbejde med klassens lærere.

Afhandlingen er artikelbaseret.

PROJEKTETS GRUNDLÆGGENDE ANTAGELSER

Ph.d.-projektet bygger på nogle grundlæggende antagelser om henholdsvis grundskolens litteraturpædagogiske praksisfelt og om udeskolepædagogik som både praksis- og forskningsfelt.

For det første peger en række danske og nordiske studier af styredokumenter, læremidler og klasserum ret entydigt på, at grundskolernes litteraturundervisning for en stor del synes at praktisere en begrebsfokuseret teksttilgang på bekostning af en mere undersøgende æstetisk-hermeneutisk og livsverdensorienteret tilgang. Der kaldes samlet på en mere eksplorativ og verdensvendt teksttilgang i litteraturundervisningen.

For det andet synes udeskolefeltet at mangle en danskfagsdidaktik, der gennem regelmæssig undervisning uden for klasserummet kan danne broer mellem danskfagets indhold og det levede liv.

Med disse grundlæggende antagelser har projektet som formål at bidrage til den litteraturpædagogiske debat ved at udvikle et bud på en ny mere verdensvendt litteraturpædagogik, som tager teoretisk-filosofisk udgangspunkt i spørgsmål om steders værens- og erkendelsesmæssige betydninger.

“ Der kaldes samlet på en mere eksplorativ og verdensvendt teksttilgang i litteraturundervisningen.

I projektet stilles tre forskningsspørgsmål:

- 1. Hvordan kan man på et kropsfænomenologisk, litteraturtopografisk og udeskolepædagogisk grundlag udvikle en litteraturpædagogisk metode, der omfatter stedbaseret læsning?*
- 2. Hvad kendetegner udskolingselevers tolkende læsninger, når de undervises med stedbaseret læsning som litteraturpædagogisk metode?*
- 3. Hvordan viser en dobbeltrettet tekst-steds-opmærksomhed sig i elevers udsagn om stedbaseret læsning?*

Spørgsmål 1 lægger op til et teoretisk studie og teoribaserede svar. Spørgsmål 2 og 3 lægger op til nogle kvalitativt-empiriske undersøgelser, som blev foretaget i hhv. lærer- og elevperspektiv.

PROJEKTETS TEORETISKE BIDRAG

Projektets væsentligste bidrag er udviklingen og beskrivelsen af den teoribaserede didaktiske model for, hvordan stedbaseret læsning kan foregå i en undervisningspraksis. Modellen er udviklet til grundskolens ældste klasser.

“ At læse stedsopmærksomt betyder, at man antager noget om verden; at man i mødet med teksten reviderer sin antagelse; at man investerer sig selv og stiller sig selv til rådighed med blik for den verden og den kultur, man selv og andre er del af.

Stedbaseret læsnings tredelte videnskabsteoretiske fundament bestående af kropsfænomenologisk stedsfilosofi (Casey, 1993; Greve, 1996; Merleau-Ponty, 1945/1985), topografisk litteraturvidenskab (Moslund, 2010; Ricoeur, 1983) og udeskolepædagogik (Bentsen & Jensen, 2012; Gruenewald, 2003; Herholdt, 2003) danner i projektet også grundlag for antagelser om stedbaseret læsnings didaktiske muligheder. I afhandlingen beskrives litteraturlæsningen og litteraturundervisningen som en rekursiv hermeneutisk proces, en kontinuerlig cirkulær bevægelse, hvori vekselvirkninger mellem sansning, læsning, antagelse, erfaring, viden, forestilling og fortolkning skal lede eleven til erkendelse og læring. At læse stedsopmærksomt betyder, at man antager noget om verden; at man i mødet med teksten reviderer sin antagelse; at man investerer sig selv og stiller sig selv til rådighed med blik for den verden og den kultur, man selv og andre er del af. Den fire-fasede model for stedbaseret læsning er udviklet og konstrueret, som den er, med henblik på at initiere og stilladsere en sådan lærings- og erkendelsesproces i læsningen af alle typer litterære tekster, ældre såvel som nyere.

Afhandlingens teoretiske afsæt danner desuden et grundlag for at forstå, hvordan det at lære *på, om og af* steder i litteraturundervisningen potentielt kan udgøre en vej til at erfare særligt den ældre litteratures egenart som en væsentlig mellemmenneskelig erindringskilde. Stedbaseret læsning kan med sin forankring i stedsfilosofi, litteraturtopografi samt udeskolepædagogik potentielt medvirke til at give elever et blik for, hvordan deres egen historiske tid både er forskellig fra og del af andres historie, og til at opleve, at litteraturen og litteraturhistorien har fundet sted ikke kun i lærebøgernes abstrakte begreber og fremstillinger, perioder og ismer, men også lige *her*, hvor de selv lever og bor. Afhandlingens bud på en model for stedbaseret læsning kan således teoretisk set være en måde at begribe abstrakte social-, kultur- og litteraturhistoriske anliggender på gennem elevernes egne konkrete og sanselige erfaringer af og samtaler *på og om* steder.

PROJEKTETS VÆSENTLIGSTE EMPIRISKE FUND

I projektets empiriske del blev modellen for stedbaseret læsning blandt andet afprøvet iterativt og longitudinalt i en 8. klasse hen over et skoleår med henblik på at besvare forskningsspørgsmål 3. En række elevinterview informerede her om nogle af stedbaseret læsnings processuelle og erkendelsesmæssige effekter i praksis i et elevperspektiv. Igennem projektets afvikling af interventionsprogrammet giver eleverne på forskellige måder udtryk for, at de oplever en forandret stedsopmærksomhed. Forandringen omfatter især en skærpet nysgerrighed for stedets og tekstens tidsdimensioner og en overraskelse over, hvad og hvor meget der er sket lokalt i fortiden, når man går ind bag det, der viser sig i den første undervisningsfases umiddelbare sansning af steder i ens egen by:

“ ... du skal bruge din fantasi til at ... at regne ud, at at det var her det foregik og sn’.
(elevudsagn)

Jeg lærte min egen by lidt bedre at kende. Jeg vidste jo ikke alt det der.
(elevudsagn fra interview)

Den forandrede stedsopmærksomhed træder også frem som en større og anden opmærksomhed på, at og hvordan globale og lokale historiske begivenheder influerer og har influeret på hinanden gennem tiden, fx når eleverne har læst ældre tekster fra besættelsestiden på steder, som de kender godt, og hvor de plejer at færdes mere stedsopmærksomt i deres hverdagsliv. Og på hvordan litteraturarbejdet i undervisningen kan medvirke til at vække og understøtte en sådan forandret opmærksomhed ved at foregå på steder:

Altså, jeg synes sådan i forhold til historien altså, at den er foregået SÅ tæt på. (...) Altså, jeg tænker sn’ alle de forfærdelige ting, der er sket, de er meget langt væk ... men de er meget tæt på.
(elevudsagn fra interview)

Stedsopmærksomheden og den dobbeltrettede opmærksomhed træder frem i elevernes udsagn som både en genkalden sig og en forestilling om noget, når man sanser stedet og læser teksten:

... du skal bruge din fantasi til at ... at regne ud, at at det var her det foregik og sn’. Og det så sådan her ud. Man kan få et meget bedre billede af det, hvis man er der i forhold til hvis det bare er i en bog.
(elevudsagn fra interview)

TEORIDRETVET FORTOLKNING AF DE EMPIRISKE FUND

Elevernes udsagn informerer om, at der med anvendelsen af stedbaseret læsning i undervisningen synes at være sket en form for brobygning henover det, som stedsdidaktikeren David Sobel (2008) kalder ”the disjuncture between school and children’s lives”. Mange momenter er i spil, når der undervises med stedbaseret læsning, og brobygningen mellem elevens livsverden og undervisningens læringsindhold leder til flere betragtninger. Stedbaseret læsning kan således ses som en vej til en udvidet erkendelse af, at historien, herunder litteraturhistorien, har udspillet sig lige her, hvor eleverne selv lever, læser og lærer. Desuden synes undervisningen med stedbaseret læsning muligvis at kunne understøtte en kritisk dimension i litteraturundervisningen ved at puffe til elevernes lidt underdanige opfattelse af at stedet, hvor de bor, er ubetydeligt i forhold til de større byer.

AFHANDLINGENS VIDENSKABELIGE ARTIKLER

Eggersen, D. V. (2020). Ej, hvorfor skal vi ud?! Didaktisk intentionalitet i udeskole. *Studier i læreruddannelse og -profession*, 5 (2), pp. 138-154. <https://tidsskrift.dk/SLP/article/view/123523/170537>

Eggersen, D.V. (2023). Place-based reading. Literature didactics outside the classroom. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 24 (1), 1-19. <https://doi.org/10.21248/11esll.2024.24.1.384>

Eggersen, D. V. & Barfod, K. (2020). På det store hav. Stedbaseret litteraturlæsning på Strandingsmuseum St. George. *Nordic Journal of Literacy Research*, 6 (2). <https://doi.org/10.23865/njlr.v6.2277>

Eggersen, D. (2023). Noget andet i stedet. Elevers oplevelse af stedbaseret læsning. *Acta Didactica*. <https://doi.org/10.5617/adno.9241>

BIBLIOGRAFI

Bentsen, P. & Jensen, F.S. (2012). The nature of udeskole: outdoor learning theory and practice in Danish schools. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 12(3), 199-219. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/14729679.2012.699806>

Casey, E.S. (1993). *Getting back into place. Toward a renewed understanding of the place-world*. Indiana University Press

Eggersen, D.V. (2024). *Noget andet i stedet. Stedbaseret læsning som litteraturpædagogisk metode*. Ph.d.-afhandling indleveret v. DPU, ARTS, Aarhus Universitet (udlånes gennem Biblioteket på VIA University College).

Greve, A. (1996). kort om stedsfilosofi. *Vinduet: Gyldendals tidsskrift for litteratur* 4, pp. 20-23.

Gruenewald, D.A. (2003). The Best of Both Worlds: A Critical Pedagogy of Place. *Educational Researcher*, Vol. 32, No. 4, pp. 3-12.

Herholdt, L. (2003). *Sprogbrug og sprogfunktioner i 2 kontekster. En undersøgelse af det danskfaglige potentiale i udeundervisningen i naturklassen på Rødkilde Skole*. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Merleau-Ponty, M. (1945/1985). *Phénoménologie de la perception*. Editions Gallimard.

Moslund, S. (2010). The Presence of Place in Literature – with a Few Examples from Virginia Woolf. *Aktuel forskning ved ILKM*.

Sobel, D. (2008). *Childhood and nature. Design principles for educators*. Stenhouse Publishers.

Ricoeur, P. (1984). *Temps et récit. 2. La configuration dans le récit de fiction*. Éditions du Seuil (228).